

I. KRASLAVAS GARIGAIS SEMINARS

Latvijas padomju enciklopēdistiem citu svarīgu lietu starpā paslīdējis garām arī tas fakts, ka Latgalē, tik bieži par atpalikušu, nomāktu, nabadzīgu dēvētajā, savulaik ir pastāvējusi pirmā augstākā mācību iestāde Latvijā — **Kraslavas garīgais seminārs**. Tas tika atvērts 1757. gadā. (Salīdzinājumā — Jelgavas Pētera akadēmija dibināta 1775. gadā, bet skolotāju sagatavošanas semināri dažādās Latvijas vietās — vēl vēlāk). Tātad 1757. gada 15. jūnijā vēl vecajā jezuītu mītnē pie vecās baznīcas (jaunā sākta celt 1755. gadā un pabeigta tikai 1776. gadā) notika semināra oficiāla atklāšana un sākās audzēkņu uzņemšana. Semināra dibināšanas akts tika pasludināts vēl agrāk — 1755. gada decembrī.

Valdības rīkojums par Kraslavas garīgā semināra slēgšanu iznāca 1843. gada decembrī, bet 1844. gada 2. janvārī notika semināra darbības noslēgumam vēltīts svinīgais akts, kuru vadīja semināra pēdējais rektors (pavisam viņu bija 15) Jezujs Jaloveckis (citur arī Jānis Jazeps (vai Jezujs) Jaloveckis). Faktiski seminārs tikpat kā beidzās darboties jau 1842. gadā, kad tika slēgts Kraslavas baznīckungu misionāru klosteris. (1842. gadā par priesteri ievēlēts viens Kraslavas seminārists, iepriekšējā gadā — 6, bet 1843. gadā — neviens; toties 1844. gadā — 9, pēdējie acimredzot jau Minskā).

Kraslavas garīgais seminārs darbojās tātad no 1757. gada līdz 1844. gadam.

Semināra slēgšanas diena bijusi svētdiena. Tajā semināra audzēkņi un viņu skolotāji pulcējušies Kraslavas baznīcā, kur pēdējoreiz klausījušies sava rektora svētrunu, kurā netika aizmirsti ne semināra dibinātāji un viņu darba turpinātāji, ne nesavtīgo pūļu rezultāts. (Plašāku pārskatu rektors sagatavo rakstu krājumam «Rubon» 1846. g.) Atvadoties J. Jaloveckis vēlējis dieva svētību tiem audzēkņiem, kas turpinās skološanos Minskā, uz kuriem seminārs tika pārcelts. Kopā ar semināristiem uz Minsku pārcēlās arī viņu skolotāji, gan ne visi, jo piemēram, pats J. Jaloveckis paliek Kraslavā un strādā par mācītāju līdz pat mūža beigām 1885. gadā.

Kāpēc Kraslavas garīgais seminārs beidza savu darbību? Pēc Latgales pievienošanas Krievijai 1772. gadā mainījās arī tās baznīcu pakļautība. Latgale tika

nodot svinīgu zvērestu par to izpildi augstākajam garīgam priekšniecībai. (Acimredzot arī tolaik ne visiem jauniešiem grībējies uzņemties kādas papildus saistības). Treškārt, semināra absolventiem vajadzējis desmit gadus nostrādāt tajā diecēzē, kura maksājusi par viņu skološanos, un tikai tad viņi drīkstējuši atgriezties dzimtajā pusē. Ceturtkārt, mācīties Kraslavas seminārā nebijis viegli, jo cita starpā vajadzējis apgūt daudzas valodas, bez kurām šejienes garīdznieki nevar strādāt. Piemēram, viens no semināra rektoriem norādīja, ka pašai Kraslavai esot vajadzīgi priesteri, kas prot sešas valodas (poļu, vācu, latviešu, krievu, lietuvišu, franču). Neaizmirsīsim arī septīto — latīņu, valodu.

Droši vien bija vēl kādas citas objektīvas un subjektīvas grūtības, tāpēc ne visi, kas seminārā iestājās, to arī beidza. Tomēr bijuši atsevišķi īpaši spējīgi audzēkņi, kuri par semināra līdzekļiem tikusi sūtīti uz Viļņas galveno semināru vai Viļņas garīgo akadēmiju zināšanu papildināšanai un pat zinātnisko grādu iegūšanai. Vairāki no viņiem vēlāk kļuvuši par bīskapiem, citi strādājuši par profesoriem garīgajās mācību iestādēs.

pašnūgšanas metodiku, izmantotajiem mācību līdzekļiem, skolotājiem. Tomēr pieļāuj pat tādu iespēju, ka latviešu valoda laiku pa laikam tikusi mācīta visiem semināristiem, jo ir dokumentāri pierādījumi, ka latviešu valodu pratuši arī vairāki Lietuvas diecēžu audzēkņi. Piemēram, kāds Nikolajs Pukinskis no Zemaitijas bez latīņu valodas runājis vēl poliski, lietuviski un latviski un pēc ievēlēšanas 1779. gadā nozīmēts darbā uz Asūnes baznīcu.

Zināmi arī atsevišķu latviešu valodas gramatiku, kuras varēja tikt izmantotas Kraslavas seminārā, sastādītāji. Tāds ir J. Rimkevičs, kurš savas 1810. gada gramatikas (kā pats piesaka, isi sastādījis tiem, kas mācās latviešu valodu) izdošanu nepildzīvo, bet manuskriptu novēl Liksnas bibliotēkai.

1817. gadā publicētās gramatikas autors (vai arī minētā J. Rimkeviča rokraksta pārstrādātājs) ir J. Akelevičs. Arī viņš ir Liksnas mācītājs, savulaik beidzīs Kraslavas garīgo semināru un pēc tam daudz palīdzējis savai bijušajai skolai gan ar naudu, gan darbu, jo bieži braucis uz Kraslavu pārbaudīt seminārā notiekošo, kā arī eksaminēt semināristus.

garīgā seminārā bibliotēkas atliekas no Kraslavas uz ZA Fundamentālo bibliotēku tika pārvestas pavisam nesen — 1980. gada oktobrī. Rokrakstu starp grāmatām nav bijis. Bet varbūt tie tomēr vēl glabājas kaut kur Kraslavā vai ārpus tās, un kādreiz mūsu rīcībā nonāks pavisam droši liecinieki par latviešu valodas mācīšanos pirmajā augstākajā mācību iestādē Latvijā?!

Visbeidzot — svešas valodas apguvē visos laikos ir labi līdzējuši vēriģa ieklausīšanās vietējo ļaužu runātajā. Tādā veidā, piemēram, Latgales latviešu valodu lieliski apguva daudzi jezuīti — cita garīgā ordeņa pārstāvji, kuri veica svētīgu darbu Latgales latviešu un citu katolīcīgo apgaismošanā un garīgā stiprināšanā apmēram divi simti gadu garumā. Jo ne jau iegādāto mācību grāmatu skaits vai izstrādāto metodiku daudzums izšķir svešas valodas apguves ātrumu un dziļumu. Vispirmām kārtām ir vajadzīga patiesa vēlēšanās izprast tās tautas dyēseli, tradīcijas, tikumus, kuras vidū tu esi nonācis. Vislabāk to, protams, var izdarīt caur valodu, un to jezuītu misionāri saprata jau 17. gadsimtā! Bet par viņiem — citreiz.

Vēl nedaudz par semināra skolotāju un rektoru J. Jaloveckī, par kura dzīvi un darbību visizvērstāk stāsta St. Kučinskis, kura rakstu tad arī turpinājumā izmantoju visvairāk.

J. Jaloveckis ienācis Latgalē no Augškurzemes, visdrīzāk Ilūkstes, bet mūža māju radīs Kraslavas draudzes kapsētā, blakus savai mātei Helēnai Hmeļevskai—Jaloveckai, kura mūža nogall acimredzot aizvadījusi pie sava dēla — Kraslavas mācītāja.

J. Jaloveckis dzimis 1817. gadā, līdz pat vidusskolas beigšanai skolojies Ilūkstē lācaristu vadītajās skolās. Varbūt tāpēc tūlīt pēc vidusskolas beigšanas 1835. gadā arī iestājies viņu koregācijā jeb apvienībā un turpmāk skolojies lācaristu Viļņas seminārā, līdz 1839. gadā jau bija tiesīgs strādāt Kraslavas garīgajā seminārā. 1841. gada vasarā viņš kļuva par tā rektoru. Gadu iepriekš J. Jaloveckis jau bija iesvētīts par priesteri. 1849. gadā J. Jaloveckis kļuva par Kraslavas prāvestu un pildīja šo pienākumu līdz savai nāvei. 1850. gadā J. Jaloveckis iecēla par Augšdaugavpils dekanu, kas nozīmēja lielas papildus rūpes, jo šajā dekanātā tolaik ietilpa 10 draudzes ar

Latgale tika iekļauta krievu valdības nodibinātajā t. s. Mogiļevas arhidiecēzē (baznīcas administratīvi teritoriālā vienība). Tajā arhibīskaps St. Sestžencevičs ap 1784. gadu bija izveidojis Mogiļevas arhidiecēzes garīgo semināru, kurā vēlējās apvienot vairākus katoļu seminārus, lai it kā uzlabotu tajos humanitāro zinātņu un vispārējās izglītības priekšmetu mācīšanu.

Šim nolūkam viņš sāka pakāpeniski pārņemt arī Krāslavas semināram paredzētos naudas līdzekļus, līdz ap gadsimtu mīļu krāslavieši vairs nesapņēma nekādu materiālu palīdzību no Romas, un mācību iestāde turējās, pateicoties baznīckungu misionāru pulēm. Lai nu kā, bet līdz 1844. gadam Krāslavas garīgo semināru bija beiguši 253 (tāds skaitlis avotos minēts visbiežāk) garīdznieku, no kuriem daudzi vēlāk sekmīgi darbojās Latgales kultūras laukā. Par daļu no semināra audzēkņiem būs runa arī turpmāk.

Semināru atverot, ticis domāts par to, lai tā audzēkņi būtu jaunieši no vietējiem apgabaliem — Smoļenskas diecēzes un Līvōnijas, t. i. Latgales un Vidzemes, kā arī no Kurzemes. Tomēr semināristu vidū bijis diezgan daudz audzēkņu arī no Lietuvas. Izrādās, semināristus nemaz tik viegli nav varējis savākt, jo uzņemšanas un mācību noteikumi Krāslavā bijuši visai stingri.

Pirmkārt, kandidātam vajadzēja būt beigušam noteiktu zemākas pakāpes skolu, kas atbilda apmēram tagadējai vidusskolai. Līdz ar to ceļš uz semināru Latgales zemnieku dēļem praktiski bija slēgts, jo baznīcu vai draudžu skolu skaits Latgalē 18. gadsimta vidū ir niecīgs. Otrkārt, studiju sākumā un pirms iesvētīšanas par priesteri semināristiem vajadzējais uzņēmis plašas saistības un

Mācāmo priekšmetu skaits seminārā bijis rēķināts uz četriem gadiem, bet drīkstējies mācīties arī intensīvāk, beidzot semināru tomēr ne ātrāk par trim gadiem.

Arī vecuma ziņā stingru ierobežojumu nav bijis, jo dažs labs jauniešis par semināristu kļuvis, būdams trīsdesmit un vairāk gadu vecs.

Semināra audzēkņi un viņu skolotāji uzturējušies vienās telpās ar mūkiem, ēduši pie viena galda un kopīgi izmantojuši klostera bibliotēku.

Semināristu dzīve bijusi pakļauta noteiktam dienas režīmam. Viņi cēlušies piecos no rīta, tad pusstundu veltījuši lūgšanām (otra pusstunda bijusi pēcpusdienā). Mācījušies, lasījuši svētos rakstus, katru dienu klausījušies svēto mesu, svētdienās gājuši pie dievgalda. Bijuši pakļauti biežām zināšanu pārbaudēm, jo kārtotāju eksāmenus katru mēnesi, ceturksni, pusgadu un gadu. Mācījušies parastos tā laika garīgo semināru priekšmetus: morāloteoloģiju, dogmatisko teoloģiju, retoriku (zinātne par runas mākslu), paristiku (baznīcas tēvu uzskatu mācība). Pats J. Jaloveckis mācījis ekseģēzi (svēto rakstu izskaidrojums) un baznīcas vēsturi. No svešvalodām seminārā mācīta latīņu, franču un latviešu valoda. 1830. gadā kā mācību priekšmets uzrādīta arī krievu valoda (latviešu toties netiek minēta). Mācības notikušas poļu valodā. Seminārā mācītas arī dievkalpojumu un svēto sakramentu došanas ceremonijas, baznīcas dziedāšana.

Grības pakavēties pie jautājuma par latviešu valodas apguvi seminārā. Faktu, ka Krāslavas garīgajā seminārā tikusi mācīta latviešu valoda (tās vietējā — latgalskajā — variantā), nav noliedzis neviens no vēsturniekiem, kaut gan, no otras puses, trūkst precīzu ziņu par valodas mācīšanas ilgumu, stundu daudzumu,

Grāmatas titullapā J. Akelevičs jau precizē, ka tā ir «Grammatyka Inflancko — Lotewska», t. i., Inflanču (kā tolaik dēvēja Latgali) latviešu gramatika. Varbūt tiešām bijušais seminārists centās palīdzēt saviem pēctečiem latviešu valodas studijās? Viņa apgaismotāja tieksmes apliecinā ari 1832. gadā izdotā pirmā latgalešu populārzinātniskā grāmata par bišu audzēšanu.

Iespējams arī, ka Krāslavas garīgā semināra audzēkņi latviešu valodu mācījās vēl pēc kāda līdz šim neapzināta rokraksta vai arī no grāmatām, kuras piedzīvoja izdošanu tikai pēc semināra pārcelšanas uz Minsku. Intrigējoša ir, piemēram, mācītāja A. Novicka liecība par 1907.—1909. gada brīvdienās paša acīm redzēto, ciemojoties Krāslavā pie mācītāja Jageloviča: «Laiku pa laikam isagrižu klūstera bibliotēkā, kur beja vēl daudz gromotu nu Lazaristu (lācaristi, citreiz lācariti — katoļu garīgās organizācijas jeb ordeņa mūki, kuriem bija uzticēta Krāslavas garīgā semināra vadība — piezīme mana — L. L.) laikim. Tur es beju atradis čupu papeiru, labi sasītu ar špagatu. Tos beja latgaliski rakstētas moceibas atsevišķos burtneļcos 8—16 lp. Moceibas beja ryupeļgi rakstētas, viļņi losomas, burtneļcas bez vokim, teiras un labi saglobotas. Papeļrs īzaļš vai arī bolts, bet taidš kai šyucamais papeļrs: šaldš papeļrs beja litošonā 18. gadsimta un 19. gadu simtņa sokumā. — Zāl, ka man tureiz naiņoce protā dzilok īsaskatēļt šymūs rakstiskajūs Latgolas literatūras pīminekļūs. Es tagad dūmoju, ka šos moceibas beja Gareļgo Semināra audzēkņu dorbs. Jo tos byutu mīsonāru moceibas, kuras jī vodoja sev leidza, jos byutu saburzeļtas, saņūceļtas un slyktokā stovūklī. **Vīnā moceību pykā beja ap 60—80 burtneļcu.»***

Piebildīšu, ka Krāslavas klostera un

desmit draudzes baznīcām (Daugavpils, Asūnes, Indričas, Krāslavas, Izvaltas, Aulejas, Bērzgales, Andrupenes, Ezernieku (Bukmuižas), Dagdas) un 16 to kapelām. Kā dekāns viņš ļoti rūpējās par draudžu kulta vietām. Visvairāk ziņu saglabāties par viņa veikumu Krāslavas draudzē.

J. Jaloveckis nenogurdams rūpējies par Krāslavas baznīcas uzturēšanu labā kārtībā, iekšpusēs un ārpusēs krāsošanu, grīdu nomaiņu, ērģeļu pārbūvi, divu zvānu pārliešanu. Viņa laikā Krāslavas baznīcā uzcelti divi jauni altāri un izgatavota galvenā altāra glezna, kuru steidz aplūkot arī mūsdienu Krāslavas viesi un tūristi. Šai milzīgo apmēru vēsturiskajā gleznā atainota aina no franču karaļa Ludvika IX dzīves. Pirms došanās karā par katoļu ticību un baznīcu, viņš, daudz kareivju ielenkts, saņem bīskapa svētību. Glezna tapusi pēc slavenā poļu gleznotāja krakovieša Jana Matejko (1838. — 1893.) skices un viņa tiešā uzraudzībā. To apmēram divus gadus gleznojušs profesori I. Jablonskis un T. Liševičs, bet pēdējos labojumus izdarījis tomēr pats J. Matejko, kurš darbā par svarīgu vienmēr uzskatījis rūpīgu detaļu uzzīmējumu. Pēc darba pabeigšanas 1884. gadā glezna tikusi izstādīta vispārējai apskatei Krakovas tirgus laukumā celtņē un tad sūtīta uz Krāslavu. Rāmi šai gleznai J. Jaloveckis vēl paguva iegādāties, bet pašu gleznu vairs neredzēja. Jo mira, kad tā vēl bija ceļā. Gleznu J. Jaloveckis bija pasūtījis tāpēc, ka iepriekšējā līdzīga satura freska, itāliešu mākslinieka Gastoldi darbs, laika gaitā bijust neglābjami sabojāta.

* Citēts pēc St. Skutāna grāmatas «Mīsonāru darbeļa Latgola», 1953. 49. lpp. — L. L. Tipogrāfijas ierobežoto iespēju dēļ šeit un turpmāk oriģināliešpieduma garā o vietā lietots īsais. (Red).

I. KRĀSLAVAS GARĪGAIS SEMINĀRS

(Nobeigums. Sākums 3. lpp.)

J. Jaloveckis dedzīgi pildījis arī savus pāvesta pienākumus, ievēdījis jaunus dievkalpojuma veidus: maija mēneša dievkalpojumus, krusta ceļu, kam iegādājies attiecīgas stacijas (nostāšanas) gleznas. Prāvests dziļi pārdzīvojis paša darīto vai sacīto, dievkalpojumu laikā vienmēr bijis koncentrējies un svinīgs. Bijis labs orators, kaut runājis vienkāršos teikumos un savas runas nekā īpaši nav izpušķojis, toties vārdi gājuši no sirds uz sirdīm. Svētrunas turējis latviešu un poļu valodā. Vienmēr uzmundrinājis cietējus un nelaimes piemeklētos neatkarīgi no viņu reliģijas. Baznīcai doto vienmēr izlietojis tikai baznīcas vajadzībām un tērējis tam, neskaitīdams arī savu naudu.

Sadzīves prasībās J. Jaloveckis bijis ļoti pieticīgs, pat askētiski — gērbies vienkārši un maz ievērojis to, kas likts galdā. Vislabāk juties savā darbistabā pie grāmatām un rokrakstiem pārkrautā galdā un nav meklējis citu cilvēku sabiedrību ārpus darba pienākumiem.

Visa minētā rezultātā bijis plaši

pazīstams un iecienīts kā priesteris. Piemēram, kad grāfienes Lipskas 1884. gadā sāk celt stulto Viļakas baznīcu, viņas lūdza J. Jalovecki iesvētīt baznīcas pamatakmeni.

J. Jaloveckis mira kā prāvesta pienākumu pildīšanas upuris nepilnu 68 gadu vecumā. 1885. gadā aukstā janvāra dienā, būdams tikko atgriezies no mirušā apbedīšanas, viņš vēl apmeklēja kādu slimnieku un dabūjis plaušu iekaisumu. Atsaukušies arī agrākie sirds traucējumi... un jau 4. februārī sērotājiem pilnā Krāslavas baznīca atvadījies no sava garīgā prāvesta. Sēru runu, ko teicis dekāns J. Narkevičs, dekāna pienākumu pārmantotājs no J. Jalovecka pirms dažiem gadiem, bieži pārtraukušas klātesošo raudas un vaišanas.

J. Jaloveckis Latvijas kultūrvēsturē iegājis ne tikai kā godīgs draudzes dvēseļu un prātu aprūpētājs un izkopējs, viņam ir nozīmīga loma arī kā sava laika hronistam (rakstījis poļu žurnāliem par Latgales katoļu baznīcu vēsturi un vācīš materiālus plašākam apcerējumam par

tām) un literātam (rakstījis garīgas dziesmas, tulkojis latviski Bībeles fragmentus). Ikviens interesents var sameklēt četras Jalovecka garīgās dziesmas, kas iespiestas G. Manteifeļa 1868. un 1870. gada kalendāros. Piemēram, 1868. gada kalendārā nodrukātas «Trejs dzismies ikdiniszkas ar apziejmoszonu bolsa kaj ir jo — dzid (uz Latwiszu wolūdu porcaltas caur Kroslowys Dekann Baznickungu Jalowiecku)». Tās ir rīta, darba laika un vakara dziesmas (katrai pa pieci panti) ar pievienotām notīm dziedāšanai un ir, kā liecina virsraksts, agrāk sacerētu dziesmu autorizēts pārlikums latviski.

Pagaro stāstījumu gribu beigt ar J. Jalovecka ceturtās Manteifeļa kalendāros ievietotās dziesmas «Dzismle ar Swatu Izydorū Oroju» priekšpēdējā panta došmas pārlikumu prozā — lai svētīta top mūsu katra dzītā vāgal!

Lidija Leikuma,
LU filoloģijas fakultātes Latviešu
valodas katedras docētāja
3.lpp. — B. Tarlecka foto un
fotoreprodukcija.

GALVENIE IZMANTOTIE AVOTI:

1. Brežgo B. Školas Latgolā XVII — XX g. s. — Latgolas škola, Nr. 7, 1928. g. 7. lpp.
2. Brežgo B. Katoļu klūsteru un bazneicu skūlas Latgolā. 1625.—1919. — Olūts, Nr. 4, 1943., 212. — 264. lpp.
3. Brumanis A. Metropolitā Siestžencevičs. — Arhīvs, Nr. 9, 1969., 73. — 80. lpp.
4. Katoļu Dzelve. Nr. 7, 1935., 264. lpp.
5. Kučinskis St. Jānis Jāzeps Jaloveckis, misionārs (1817. — 1885.) — Dzimtenes kalendārs 1983. gadam, 41. — 123. lpp.
6. Kaune N. Krāslavas garīgais seminārs. — Izglītības ministrijas mēnešraksts, Nr. 5/6, 1934., 398. — 403. lpp.
7. Skutāns St. Misionāru darbeiba Latgolā. — 1953., 79. lpp.
8. Tajvans L. L. Po Latgaļi. — 1988., 168. s.

Redaktors K. MAKŅA